

1.4. Консолідуєчий потенціал політики пам'яті в Скандинавських країнах

Для Норвегії та Данії спогади про події Другої світової війни мали певні спільні риси, пов'язані з військовою поразкою, окупацією та подальшим визволенням. Цей досвід був позначений втратами і приниженням, а колективна пам'ять про події воєнних років залишила глибокий відбиток у колективній пам'яті народів обох країн, які на відміну від Швеції зазнали іноземної окупації.

У повоєнний період уряди Норвегії та Данії використовували досвід руху опору як символ політики національного відродження. В обох країнах рух опору був спрямований на об'єднання нації заради спільної мети перемоги над нацизмом. На відміну від Данії і Норвегії, які стали жертвами агресії з боку Німеччини, Швеція дотримувалася політики нейтралітету. У Данії День визволення відзначається 5 травня, у Норвегії – 8 травня. Попри те, що Швеція не брала участі у війні, вона все одно символічно відзначає звільнення Скандинавії від нацистів 7 травня у формі неофіційного «Дня миру» (Fredsdagen).

Одним із важливих елементів формування політики пам'яті в Норвегії та Данії є музеї та виставки – Музей норвезького опору та Музей данської боротьби за свободу 1940-1945 рр. Основною функцією цих музеїв було відновлення національної ідентичності після періоду окупації під час війни. Музеї також виступають як меморіали, де проводяться урочисті заходи, присвячені вшануванню бійців руху опору, які загинули чи були страчені в період окупації. У Данії та Норвегії музеї відіграють важливу роль у формуванні та збереженні політики пам'яті. У Данії Музей свободи приділяє значну увагу історії руху опору з акцентом переважно на двох останніх роках війни. Експозиція музею має довести данцям та іноземцям, що держава справедливо включена до країн, які боролись з нацизмом.

Важливою складовою реалізації політики пам'яті в скандинавських країнах є заходи, присвячені закінченню війни. У скандинавських державах, як і в інших країнах Європи, «Дні пам'яті» вважаються важливим елементом зміцнення групових ідентичностей і центральним компонентом колективної пам'яті.

Перші масштабні урочистості в Норвегії було проведено в 1955 р. з нагоди 10-річчя визволення країни. Кожні наступні п'ять років такі святкування ставали все масштабнішими. Найбільш масові урочистості проходили в Норвегії у 1995 р. у зв'язку з 50-річчям завершення Другої світової війни. Святкування 60-ї річниці звільнення Норвегії від нацизму (2005 р.) співпало зі сторіччям мирного розірвання унії між Норвегією та Швецією. Цій події була присвячена велика кількість спеціальних виставок, лекцій та телевізійних програм. Відтоді ювілеї історичних подій 1905 р. і 1945 р. відзначаються в Норвегії як дати створення та відновлення незалежності країни, а їх святкування є беззаперечним елементом у реалізації політики пам'яті. У 2010 р. формат урочистостей у Норвегії було змінено і

запропоновано відзначати день завершення Другої світової війни як свято ветеранів усіх війн.

На відміну від Норвегії, яка в 1940 р. була одним із театрів Другої світової війни, Данія капітулювала через декілька годин після початку вторгнення. Ця «коротка війна» стала згодом сприйматися як гірка сторінка історії. У 1970 рр. у Данії, як і в Норвегії, спостерігалася певна ревізія ранньої повосенної історіографії, однак лише в 1990 рр. у домінуючій парадигмі відбулися зміни, позначені переходом від аналізу подій війни до вивчення пам'яті про тогочасні події. Реалізація політики пам'яті була спрямована на подолання почуття провини за поразку у війні та співпрацю частини політичних кіл з нацистським режимом. Основна увага традиційно зосереджувалася на русі опору та його героях, яких вшановували у повосенний період. Урочистості з нагоди завершення Другої світової війни та вшанування ветеранів стали одним із виразників політики пам'яті в обох скандинавських державах.

Невід'ємною складовою політики пам'яті у Данії, як і в Норвегії, є урочистості пов'язані із завершенням Другої світової війни. У перше повосенне десятиліття завершення війни відзначали лише ветеранські спілки, асоціації та клуби. Натомість 20-річчя звільнення Данії від нацистської окупації (1965 р.) було позначено заходами загальнонаціонального характеру для того, щоб молодь усвідомлювала зв'язок з історичним досвідом власного народу. Святкування 50-річчя перемоги та закінчення Другої світової війни (1995 р.) в Данії мало загальнонаціональний характер і супроводжувалося поєднанням урочистих заходів з освітніми програмами.

На протипагу Данії та Норвегії, у Швеції політика пам'яті щодо подій періоду Другої світової війни має значну специфіку, пов'язану з досвідом шведського нейтралітету. Для Швеції властива модель історичної пам'яті ліберального типу, що відкидає принцип «колективної провини». Впродовж тривалого часу увага до подій Другої світової війни була пов'язана з організацією дослідницьких проєктів, тематичних конференцій («Військовий досвід, самобутність та національна ідентичність», 1995 р.) та створенням музейних експозицій. У 2000 р. Шведська дослідницька рада за ініціативи уряду Швеції започаткувала проєкт «Відносини Швеції з нацизмом, нацистською Німеччиною та Голокост». У 2000 р. прем'єр-міністр Й. Перссон ініціював проведення Стокгольмської конференції, що прийняла декларацію Міжнародного союзу пам'яті жертв Голокосту – міжурядової організації, яка опікується збереженням пам'яті про Голокост.

У Швеції важливий напрям формування політики пам'яті становить музейна справа. Серед найбільш значимих музейних експозицій доцільно згадати Музей армії (містить експозицію «Війна і мир у ХХ столітті», що включає «Кімнату Рауля Валленберга» – шведського дипломата, який у часи Другої світової війни врятував життя десятків тисяч угорських євреїв, та Шведський історичний музей. Експозиція ХХ ст. містить перелік найбільш трагічних подій ХХ ст. – від нацистських концтаборів до бомбардувань американською авіацією В'єтнаму. Показними прикладами реалізації

політики пам'яті у Швеції є Меморіал Голокосту у Стокгольмі, створений за ініціативи єврейської громади й за допомоги шведської влади, та Єврейський музей у Стокгольмі.

Загалом проведення пам'ятних заходів, пов'язаних з періодом Другої світової війни та Голокостом, почалось у Швеції пізніше, ніж в інших європейських країнах, включаючи скандинавські, що було зумовлено специфікою історичної традиції країни. Завдяки політиці нейтралітету Швеція не брала участі в Першій та Другій світових війнах. Утім, з початку 1990-х рр. тлумачення ролі шведського нейтралітету зазнало певного критичного переосмислення в контексті ухиляння урядових кіл країни від протидії злочинам нацизму під час війни.